

Ewa Maj

"Roman Rybarski o narodzie, ustroju i gospodarce", wstęp, wybór i opracowanie Szymon Rudnicki, Warszawa 1997 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 7, 122-125

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

gry o słabej zgodności interesów, tzw. gry rokowań oraz gry koalicyjne. Niewątpliwą zasługą Autora jest uniknięcie przesadnej matematyzacji wywodu, co czyni go bardziej czytelnym w odbiorze.

Poza procesem racjonalnego decydowania sporo miejsca poświęcono również interpretacji procesów politycznego decydowania emocjonalnego. Bez wątpienia z polityką wiąże się zachowania ludzkie będące funkcją nie tylko sytuacji, ale również pewnych uwarunkowań osobowościowych. Co prawda czynnik ten rzadko do końca przesądza o treści decyzji, aczkolwiek sytuacja decyzyjna może wywoływać emocje u decydentów, a ich osobowość może wpłynąć na kształt czy implementację decyzji. Autor dokonał bardzo klarownej klasyfikacji i usystematyzowania wielości pomysłów, koncepcji i kryteriów, za pomocą których w literaturze przedmiotu analizuje się zagadnienia osobowości politycznej.

Całkowitą nowością w książce jest omówienie procesów decydowania wyborczego. Wykorzystano to podstawowe założenia marketingu politycznego, według którego w trakcie kampanii wyborczych działającym podmiotem jest pewna struktura organizacyjna, która przygotowuje kampanię wyborczą (założenia programowe, strategię, wybór taktyki). Jej wynikiem jest stworzenie wizerunku wyborczego kandydata, swoistego produktu, który może być „sprzedany” wyborcom, ci zaś odbierają treść przekazu i podejmują określoną decyzję wyborczą. Przedstawiona analiza zasługuje na szczególną uwagę przez wzgląd na fakt słabej znajomości problemu, braku literatury i ubogiej praktyki politycznej w tym zakresie.

Książka Z. J. Pietrasia została oparta na bardzo bogatej literaturze przedmiotu. Jest to bez wątpienia nowatorska i interesująca próba przedstawienia złożonych problemów decydowania politycznego w teorii i praktyce. Pomimo trudności poruszanej problematyki, książka została napisana klarownym i przystępnym językiem, co sprawia, że jest łatwa w odbiorze. Rozważaniom teoretycznym towarzyszy wiele przykładów z życia, z uwzględnieniem najnowszych wydarzeń, co ułatwia czytelnikowi zrozumienie mechanizmów podejmowania decyzji politycznych. Niewątpliwie jest to lektura, z którą powinni się zapoznać zarówno studenci politologii, dziennikarstwa, prawa, socjologii i historii, jak również politycy, którzy zawartą tu wiedzę teoretyczną mogliby stosować w praktyce decyzyjnej.

Agata Ziętek

Roman Rybarski o narodzie, ustroju i gospodarce, wstęp, wybór i opracowanie Szymon Rudnicki, Warszawa 1997, ss. 312

Wydawnictwo Sejmowe rozpoczęło w 1996 roku publikację wyboru książek, artykułów prasowych i przemówień parlamentarnych wybitnych polskich posłów na Sejm Drugiej Rzeczypospolitej. Autorami opracowań tekstów źródłowych są historycy specjalizujący się w badaniu polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku. W ciągu kilku lat powstała seria książek pod redakcją naukową Andrzeja Chojnowskiego. Wydawnictwo zadbało o jednolitą szatę graficzną kolejnych woluminów. Uwagę czytelnika przyciąga okładka zawierająca reprodukcję druków sejmowych z okresu Drugiej Rzeczypospolitej. Dotychczas w serii ukazały się teksty autorstwa Stanisława Cara, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Władysława Leopolda Jaworskiego, Mieczysława Niedziałkowskiego i Romana Rybarskiego.¹

¹ Stanisław Car – *polska koncepcja autorytaryzmu, wstęp, wybór i opracowanie* J. M. Majchrowski, Warszawa 1996; Ignacy Daszyński *o państwie, demokracji i parlamentarystyce, wstęp, wybór i opracowanie* M. Śliwa, Warszawa 1997; Roman Dmowski *o ustroju politycznym państwa, wstęp, wybór i opracowanie* K. Kawalec, Warszawa 1996; Władysław Leopold Jaworski *o państwie,*

Twórczość Romana Rybarskiego od pewnego czasu wzbudza duże zainteresowanie historyków, prawników, politologów i ekonomistów. Koncepcjom społecznym i politycznym Rybarskiego poświęcone zostały dwie monografie naukowe oraz liczne artykuły, w których analizowano jego poglądy na kwestie prawnoustrojowe i gospodarcze Polski.² Dorobek ideowy Rybarskiego wywołuje zaciekawienie w warstwie partyjnopolitycznej i ekonomicznej przedstawianej na tle dziejów polskiej myśli nacjonalistycznej.³

Roman Rybarski należał do grona ekonomistów w łonie Narodowej Demokracji (ND), tworząc wraz z Adamem Doboszyńskim, Stanisławem Głabińskim, Jerzym Gościckim, Stanisławem Grabskim, Edwardem Taylorem i Jerzym Zdziechowskim grupę wybitnych znawców spraw gospodarczych i finansowych państwa. Przeżył klasyczną wręcz drogę kariery politycznej w szeregach ND. Zaczął ją w Związku Młodzieży Polskiej „Zet”, by w roku 1910 wstąpić do Ligi Narodowej i Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego. W odrodzonej Polsce wszedł w skład kierownictwa Związku Ludowo-Narodowego (ZLN), gdzie stopniowo zdobywał pozycję ideologa partii. Ugruntowaniem tej pozycji stały się przemówienia programowe na IV Kongresie Wszepolskim ZLN w 1924 roku oraz podczas odbytej rok później Konferencji Krajowej ZLN.⁴ Mowa Rybarskiego obok przemówień Romana Dmowskiego i Stanisława Kozickiego dała podstawę modyfikacji programu politycznego ZLN.⁵ Rybarski przyczynił się też do ewolucji ideowej i organizacyjnej ND po przewrocie majowym. Poparł wówczas inicjatywę Dmowskiego powołania ponadpartyjnego Obozu Wielkiej Polski oraz dopomógł mu w pracy nad przekształceniem w 1928 roku ZLN w Stronnictwo Narodowe (SN). Jako przewodniczący sejmowego Klubu Narodowego w latach 1928–1935 oraz członek Komitetu Politycznego SN realizował umiarkowaną politykę, unikając udziału w walkach frakcyjnych. Zaliczany był do grupy najbardziej gorliwych zwolenników Dmowskiego, co stało się szczególnie czytelne w czasie, gdy lider ND dystansował się od poczyną partyjnych.⁶

Rybarski odegrał dużą rolę przy reaktywaniu przez Dmowskiego miesięcznika ideowo-teoretycznego „Przegląd Wszepolski”, gdzie od 1922 roku zamieszczał artykuły poświęcone problematyce politycznej i gospodarczej. Teksty dotyczące bieżącej sytuacji w kraju publikował na

prawie i konstytucji, wstęp, wybór i opracowanie M. Śliwa, Warszawa 1996; *Roman Rybarski o narodzie, ustroju i gospodarce*, wstęp, wybór i opracowanie S. Rudnicki. Według stanu z końca 1998 roku w planach wydawniczych są kolejne tomy: *Jan Bohrzyński o kwestiach ustrojowych Drugiej Rzeczypospolitej*, wstęp, wybór i opracowanie E. Czapiewski; *Maciej Rataj o parlamentarystyce, państwie demokratycznym i sanacji*, wstęp, wybór i opracowanie A. Kołodziejczyk; *Adam Skwarczyński – od demokracji do autorytaryzmu*, wstęp, wybór i opracowanie D. Nałęcz.

² Zob.: J. Chodorowski, *Roman Rybarski (1887–1942). Z historii polskiej myśli ekonomicznej i prawnoustrojowej pierwszej połowy XX wieku*, Wrocław 1997; J. Wasan, *Koncepcje społeczno-polityczne Romana Rybarskiego*, Inowrocław–Toruń 1991. Podstawowe informacje biograficzne zawarte są w biogramie opracowanym przez U. Jakubowską, *Roman Rybarski, Polski słownik biograficzny*, t. XXXIII/2, z. 137, Wrocław 1991, s. 290.

³ *Krakowscy twórcy polskiej myśli ekonomicznej*, Kraków 1987; A. Lityńska, *Polska myśl ekonomiczna okresu międzywojennego*, Kraków 1995; J. Nowicki, *Luminarze polskiej teorii ekonomicznej XX wieku*, Warszawa 1991.

⁴ *IV Kongres Wszepolski Związku Ludowo-Narodowego odbyty w Warszawie dnia 26 października 1924 roku*, Warszawa 1924, s. 7–11; *Nasz program. Przemówienia Romana Dmowskiego, profesora Romana Rybarskiego i posła Stanisława Kozickiego na Konferencji Krajowej Związku Ludowo-Narodowego w Warszawie dnia 8 października 1925 roku*, Warszawa 1925, s. 9–12.

⁵ Zob.: J. Kornaś, *Naród i państwo w myśli politycznej Związku Ludowo-Narodowego*, Kraków 1995, s. 49, 53, 65, 103.

⁶ Szerzej na ten temat zob.: E. Maj, *Roman Dmowski i Związek Ludowo-Narodowy (1919–1928)*, „Kwartalnik Historyczny” 1993, nr 2, s. 37–54.

łamacz dziennika „Gazeta Warszawska” (od 1935 roku – „Warszawski Dziennik Narodowy”), a artykuły ideowopolityczne w „Myśli Narodowej” i „Polityce Narodowej”. Część z nich weszła następnie w skład dzieł zwartych, jak *Idea gospodarstwa narodowego* (1919), *Marka polska i złoty polski* (1922), *Wartość, kapitał i dochód* (1922), *Ciążar podatków w Polsce* (1923), *System ekonomiki społecznej* (1929–1930), *Naród, jednostka i klasa* (1926), *Polityka i gospodarstwo* (1927), *Cele i zadania Komitetu Katolicko-Narodowego* (1928), *Przyszłość gospodarza Polski* (1933), *Podstawy narodowego programu gospodarczego* (1934), *Nauka skarbowości* (1935), *Siła i prawo* (1936), *Program gospodarczy* (1937), *Idee przewodnie gospodarstwa Polski* (1939). Miały one różny charakter: tekstów agitacyjno-propagandowych, traktatów politycznych, dysertacji naukowych i podręczników akademickich. Zaznaczył się w nich wybitnie rys myśli politycznej i ekonomicznej Rybarskiego.

Praca pt. *Roman Rybarski o narodzie, ustroju i gospodarce* składa się z dwudziestu czterech tekstów źródłowych, poprzedzonych wstępem i zaopatrzonych w przypisy oraz indeks osobowy. Autorem wstępu, wyboru i opracowania tekstów jest Szymon Rudnicki. We wstępie czytelnik otrzymuje podstawowe wiadomości o życiu i działalności politycznej Rybarskiego. S. Rudnicki pokazuje go na tle środowiska politycznego ND, nawiązując do niektórych składników endeckiej myśli politycznej, jak nacjonalizm, antysemityzm, antyliberalizm, umiarkowany demokratyzm i parlamentarizm. Zasadniczą część książki stanowią wybrane teksty źródłowe stworzone przez Rybarskiego. Widoczna jest troska autora wyboru tekstów o zachowanie równowagi między tematyką wyłącznie polityczną a tematyką gospodarczą oraz między fragmentami książek, artykułów oraz przemówień sejmowych Rybarskiego.

Rozległa twórczość ideowa Rybarskiego pozwala dobrać teksty reprezentatywne dla poglądów polityka ND. W recenzowanym wyborze znajdują się fragmenty książek (*Przyszłość gospodarza Polski*, *Siła i prawo*, *Idee przewodnie gospodarstwa Polski*), broszur (*Polityka i gospodarstwo*, *Podstawy narodowego programu gospodarczego*), przemówienia sejmowe oraz artykuły: jeden z „Przeglądu Wszechpolskiego”, dwa z „Polityki Narodowej” i sześć z „Myśli Narodowej”. Treść tekstów jest adekwatna do tytułu zbioru i odnosi się do problematyki narodowej, do kwestii prawnoustrojowych państwa oraz do położenia ekonomicznego Polski. W zbiorze brakuje dwóch prac, bez których poznanie myśli politycznej Rybarskiego jest niepełne. Pierwszą pracę, której nie wolno pominąć, stanowi rozprawa polityczna pt. *Naród, jednostka i klasa*. Jej wartość ideowopolityczną docenia S. Rudnicki, nadmieniając we wstępie, że „praca ta zalicza się do najbardziej znaczących w rozwoju ideologii narodowo-demokratycznej”.⁷ Taka ocena wzmacnia uczucie zawodu czytelnika, który nie znajduje wyjaśnienia przyczyn jej pominięcia.

Jeszcze trudniej jest wybaczyć brak artykułu Rybarskiego pt. *Odmiany nacjonalizmu*, opublikowanego na łamach „Myśli Narodowej” w 1938 roku. Artykuł ten jest słabo znany nawet wśród autorów opracowań poświęconych poglądom politycznym Rybarskiego. Zasluguje na uwagę ze względu na typologię nacjonalizmu dwudziestowiecznego. Rybarski wyróżnił następujące rodzaje nacjonalizmu: mesjanistyczny (żydowski i niemiecki), racjonalistyczny (turecki za czasów Kemala Paszy), naśladowczy (egzemplifikacją takiego nacjonalizmu był nacjonalizm włoski, który próbowano importować na grunt niemiecki i polski), twórczy (cechujący się największym bogactwem wewnętrznej treści i różnorodnością form zewnętrznych).⁸ Rybarski odniósł się też do prowadzonych w łonie ND rozważań na temat relacji między nacjonalizmem i patriotyzmem, nazywając nacjonalizm „świadomym patriotyzmem”, normującym całe życie narodowe.⁹ Artykuł w „Myśli Narodowej” był głosem Rybarskiego w dyskusji starszego pokolenia SN nad genezą i perspektywami rozwoju polskiej myśli nacjonalistycznej.¹⁰

⁷ S. Rudnicki, *Wstęp*, [w:] *Roman Rybarski o narodzie, ustroju i gospodarce...*, s. 12.

⁸ R. Rybarski, *Odmiany nacjonalizmu*, „Myśl Narodowa”, nr 47 z 30 X 1938, s. 717–719.

⁹ *Ibid.*, s. 718.

¹⁰ Zob.: Z. Wasilewski, *Na widowni. Parę słów o nacjonalizmie polskim*, „Myśl Narodowa”, nr 43 z 2 X 1938.

Teksty źródłowe w zbiorze pt. *Roman Rybarski o narodzie, ustroju i gospodarce* zostały poprzedzone kilkudziesięcioma wprowadzeniami autorstwa S. Rudnickiego. Każde z nich zawiera podstawowe informacje bibliograficzne oraz krótki rys historyczny wydarzeń, do których nawiązywał Rybarski. Te syntetyczne informacje znakomicie ułatwiają czytelnikowi orientację w problematyce poruszanej przez ideologa ND. Rzetelne opracowanie S. Rudnickiego wymaga jednak kilku drobnych poprawek, w tym jednoznacznego ustalenia tytułu pracy Rybarskiego pt. *Idee przewodnie gospodarstwa Polski* (rozbieżności występują między stroną 16 a stronami 241 i 272) oraz wyjaśnienia, że jesienią 1925 roku istniały dwa oddzielne pisma: tygodnik „Myśl Narodowa” i miesięcznik „Przegląd Wszechpolski”. Podana na stronie 48 informacja o rezygnacji z wydawania „Przeglądu Wszechpolskiego” i przejęcia jego roli organu ideowego ZLN przez „Myśl Narodową” dotyczy wydarzeń, które nastąpiły w połowie 1926 roku w wyniku trudności finansowych oraz w związku z ustaleniem oblicza politycznego „Myśli Narodowej”, jako pisma poświęconego „kulturze twórczości polskiej” pod redakcją Zygmunta Wasilewskiego. Kolejnej poprawki wymaga odnośnik w indeksie osobowym przy nazwisku Stanisława Grabskiego, gdzie podana jest strona 1, a powinna być strona 11.

Wymienione mankamenty nie przeszkadzają formułowaniu dobrej oceny opracowania tekstów źródłowych przez Szymona Rudnickiego. Zbiór pt. *Roman Rybarski o narodzie, ustroju i gospodarce* należy szczególnie polecić osobom zainteresowanym twórczością ideową polityków, którzy podobnie jak Rybarski, znaleźli się w ławach poselskich Drugiej Rzeczypospolitej, prowadząc jednocześnie ożywioną działalność naukową i publicystyczną.

Ewa Maj

Bogusław Kasperek, *Jakub Bojko 1857–1943*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 228

Książka, obok której badacz ruchu ludowego nie może przejść obojętnie. Dzieje się tak co najmniej z dwóch powodów; po pierwsze, że jej tematem jest długa, ciekawa droga, jaką przebył polski chłop od kurnej chaty do fotela marszałkowskiego i po drugie, że autor ukazał to na bogatym tle kształtującego się polskiego ruchu ludowego.

Rozprawa poświęcona jest przede wszystkim Jakubowi Bojce jako działaczowi politycznemu i społecznemu, publicyście i parlamentarzysty.

J. Bojko, jeden z pionierów ruchu ludowego w Galicji, od roku 1895 był posłem w galicyjskim sejmie krajowym, od 1897 roku członkiem parlamentu austriackiego, wiceprezesem Stronnictwa Ludowego; od 1913 roku – prezesem Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast, w latach 1919–1922 wicemarszałkiem sejmu, w latach 1922–1927 wicemarszałkiem senatu. W 1927 roku wystąpił z PSL Piast i utworzył prosanacyjną organizację Zjednoczenie Ludu. W latach 1930–1935 był senatorem z listy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, po 1935 roku usunął się z życia politycznego.

J. Bojko nie był człowiekiem jednej epoki. Większość jednak jego aktywności politycznej, społecznej i publicystycznej mieściła się w ramach autonomicznej Galicji. W ciągu swojego długoletniego życia przechodził stałą ewolucję poglądów, poszerzanie horyzontu intelektualnego i dogłębne poznawanie otaczającej go rzeczywistości.

Przyjęta konstrukcja pracy została oparta przede wszystkim na chronologii zdarzeń w życiu bohatera. Autor, dokonując selekcji problematyki, jaką zajmował się J. Bojko w poszczególnych etapach życia, szczegółowo omówił te zagadnienia, które w danym okresie pojawiały się najczęściej bądź uzyskiwały znaczny rezonans społeczny.